

Systemische congruenties en Europese systemische incongruenties in kerk en staat

Congruentie is een belangrijk concept in communicatietheorie en familier therapie. Hoe meer *congruentie* in communicatie tussen mensen (en grotere systemen) hoe effectiever en 'veiliger' interacties en samenwerking worden. Veel familie, school, publieke en ook media contexten zijn in Nederland vanuit dit perspectief *incongruent* en daarom voor menselijk samenzijn onveilig en belasten optimaal leren voor kinderen/jongeren. Het idee en concept van systemische congruentie is nog nauwelijks maar is onmisbaar om het complexe weefsel van jonge mannen, hun families en gemeenschappen te ontrafelen.

Dirck verlegde legde zijn focus in zijn onderzoek, onderwijs en publicaties, na zijn tienjarige therapeutische werk in de psychiatrie, meer en meer op het leren zien van integrerende, gezonde, heelmakende en schoonheid creërende patronen tussen mensen. In de jeugdzorg, GGZ en bij Substitutie kennen we namelijk een onontkoombare, vanzelfsprekende, doxale, focus op afwijkingen, op stoornissen, op ziektebeelden en op pathologie die een goed functionerende samenleving, de openbare orde, bedreigen. Dat kan ook niet anders want, volgens Foucault, kunnen nationale overheden niet anders functioneren dan populaties lineair te kwantificeren, te onderzoeken en te analyseren (Foucault 2008).

Die technologie van individualiseren en fragmenteren is geworteld eeuwenoude praktijken van pastorale, kerstening en dubbel bindende, zorg in het Christendom. In een in lezing in Stanford V.S. gaf Foucault zijn analyse de naam 'Omnes et Singulatim' (Foucault 1979). Het pastorale patroon is gebaseerd op de metafoor van de schaapherder die verantwoordelijk is voor het lot van de hele kudde. Pastorale dominantie is een techniek van zorg voor de gehele kudde. De herder zorgt ervoor dat kudde als totale eenheid. Christelijke pastorale dominantie impliceert een bijzondere binding tussen pastoor en elk van zijn schapen" (1979, 309). De herder individualiseert zijn kudde. Hij kent alle details van elk schaap en zorgt voor het welzijn ervan. Pastorale zorg heeft via de biecht een totalitaire kant. Het principe van *omnes et singulatim* betekent dat de herder zich, indien nodig, offert voor het voortbestaan van de kudde. Het betekent ook dat de geïndividualiseerde schapen zich aan de zorg van de herder overleveren. Pastorale zorg is daarmee, Foucault volgend, zowel individualiserend als totaliserend. Omdat een pastoor meer weet van ieder familielid dan de familieleden zelf kan de kerk het privé domein van families koloniseren. Een priester heeft totaliserende macht over individuen niet over families. Dat laten de seksuele schandalen in de Kerk de laatste decennia steeds meer zien.

Foucault deed, via zijn archeologische en genealogische methode, een schokkende ontdekking in de het verloop van de Europese geschiedenis. De unieke pastorale macht van de Kerk gaat in nieuwe gedaantes naadloos over in machtstrategieën via monarchieën over naar moderne natiestaten. In het DNA van de staat zit een technologie om via dominantie verdachte individuen te lokaliseren, te diagnosticeren, te disciplineren en te normaliseren. Wat afwijkt, wat abnormaal is en de, bestaande, orde verstoort te normaliseren. De overheid kan haar doel - gezonde, gehoorzame, belastingbetalende en arbeidzame burgers vormen - niet anders bereiken dan zoveel mogelijk soorten afwijkingen in populaties op te sporen en in kaart brengen. Gezond en goed functionerende, zeer complex werkende, families en gemeenschappen zijn veel te autonoom om te controleren en te disciplineren. Het verzet van jongeren en hun gemeenschappen uit allerlei regionale, religieuze en etnische minderheden kan gezien worden als een verzet 'genationaliseerd' te worden. Dat wil zeggen familie, religieuze en andere nationale en etnische banden vermageren. Jongeren die afwijken, die verstoren kunnen door overheidsinstanties niet anders dan geïndividualiseerd, losgeweekt, soms losgeknipt, uit hun families, peergroepen, buurten en gemeenschappen, om te worden genationaliseerd.

Jeugdzorginstellingen, bij afwijkende 'probleem' jongeren, lijken niet anders te kunnen dan te individualiseren en los te weken van families en peergroepen. Dit brengt dubbel bindende communicatiepatronen op gang waar tegen jongeren en hun families zich, passief zoals de familie Shakir en soms actief zoals bij Roma families, verzetten. Het pastorale patroon heeft ook in de markt genesteld zodat wij naast gelovigen, burgers, arbeiders/werknemers, ook nog consumenten zijn geworden. De individualiserende druk op families is daarmee zo sterk dat volgens Dirck van Bakkum steeds meer congruente momenten en plekken in sociale systemen zoals families, scholen en buurten verdwijnen. Veel groeizame diep-veilige ruimtes zijn de afgelopen decennia stap voor stap verdwenen waardoor jongens zich ook toenemend verzetten. Hun 'afwijkend' gedrag kan gelezen als het signaleren van structurele onveiligheden in omgevingen waarin zij opgroeien. Zij zijn klokkenluiders van deze 'systemische incongruenties', van herhalende communicatie patronen gevuld met dubbele 'tegengestelde' boodschappen. Met hen en vele anderen ontwikkelde van Bakkum het concept van transitionele ruimtes die systemisch congruent zijn. Omgevingen waarin jonge mannen, en jonge vrouwen, floreren en optimaal, individueel uniek, volwassen worden, in hun families én volwaardig burgers van Nederland, kunnen worden.

LITERATUUR

Michel Foucault (1979) *Omnes et Singulatim: Towards a Criticism of Political Reason*, The Tanner Lectures On Human Values, Delivered at Stanford University.

Michel Foucault (2008) *Security, Territory, Population, Lectures at the Collège de France, 1977-78*, New York: Palgrave MacMillan

Lars Gertenbach (2007) *Die Kultivierung des Marktes: Foucault und die Gouvernementalität des Neoliberalismus*, Parodos Verlag.

Bart Leijenaar (2010) *Machten van religieuze moderniteit*. in: *Religie en rede: een dialoog : speldenprikjes tegen wederzijdse vooroordelen* (eds) Terpstra, M.J. & Bocken, I.M.K., Eburon, Leiden.